

Т.С. Лихачова
студ. I курсу магістратури
спеціальність «Право»
Науковий керівник: к. ю. н., доц. О.І. Донченко

ЩОДО ДЖЕРЕЛ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ ДУМКИ В КИЇВСЬКІЙ РУСІ

Суспільно-політична думка України сягає своїми витокami Київської Русі, де формуються первісні політичні уявлення та ідеї. До історико-політичних творів даного періоду відносяться насамперед «Повість минулих літ», «Слово о полку Ігоревім», «Слово про закон і благодать» Іларіона, «Повчання Володимира Мономаха», «Слово Данила Заточника».

В них висвітлено такі важливі політико-правові проблеми давньоруської держави, як походження держави, умови виникнення правлячої династії, єдність і суверенність політичної влади, організація оптимальної форми правління, законність реалізації вищих владних повноважень, взаємовідносини великого князя та його васалів, світської та церковної влади [1, с. 27].

Вперше суспільно-політичні ідеї були відображені у літописах. Ченець Нестор у своїй праці «Повість минулих літ» (XII ст.) висвітлив проблемні питання про побудову державного устрою Київської Русі за часи правління різних князів, про боротьбу із зовнішніми ворогами, народні повстання на давньоруських землях. Автор користувався як історичними джерелами інших країн, так і вітчизняними літописаннями. Тому не дивно, що найважливішим політичним питанням, порушеним у «Повісті минулих літ» була проблема рівності Київської Русі з іншими державами на міжнародній арені.

Як зазначають деякі дослідники, «Повість минулих літ» відіграла суттєву роль у пробудженні патріотичних настроїв українців і дала поштовх для подальшого розгляду політичних проблем Київської Русі [2; 5, с. 21].

Наступним джерелом політико-правової думки є «Слово про закон і благодать». Це перший і найяскравіший приклад письменства в епоху пробудження культурно-духовного життя в Київській Русі. Ключовою ідеєю даної праці є зображення величності християнства. Іларіон, використавши біблійні образи, показав, наскільки людська благодать пов'язана із християнською, адже саме християнська віра приводить людей до Спасіння. Вона розливається по Руській землі, несучи з собою новий християнський дух.

Як зазначають вітчизняні науковці, «Слово про закон і благодать» стає урочистим гімном Богові за початок становлення в Київській Русі благодатного життєвого устрою у християнській вірі замість язичництва [3, с. 15–16].

Вартим уваги залишається і «Слово о полку Ігоревім», присвячене ідеям об'єднання удільних князівств біля київського престолу, зміцнення держави та захисту її незалежності. Промовою Ігоря перед битвою автор підкреслює своє поважне ставлення до Батьківщини та руського народу. Він закликає князів та населення до об'єднання, аби дати відсіч зовнішньому ворогу.

Погоджуємося з тими дослідниками, які підкреслюють, що твір висвітлює проблеми єдності та суверенності політичної влади, а також взаємовідносин князя із народом [4, с. 225].

Праця «Повчання Володимира Мономаха» є переконливим доказом розвитку суспільно-політичної думки, узагальненням найважливіших політичних проблем Київської Русі. У ньому висвітлені питання поєднання політики із суспільною мораллю, законності і справедливості, питання відповідальності князя і його компетентності, а також необхідність об'єднання слов'янських земель.

«Повчання Володимира Мономаха» написане у формі звернення або заповіді, адресоване дітям Великого Князя. Твір узагальнює досвід Володимира Мономаха за часи його правління і надає картину ідеалізованої держави, до побудови якої слід прагнути наступним поколінням.

Деякі дослідники звертають увагу на майже дослівне цитування Біблії у текстах «Повчання Володимира Мономаха», що підкреслює

важливість інституту церкви та релігії у побудові державного устрою Київської Русі [5, с. 22–23].

«Слово» або «Моління» Данила Заточника з'явилося у період феодалної роздробленості Русі (XII–XIII ст.). Даний твір відображав ідеї, спрямовані на зміцнення влади Великого Князя, здатної подолати внутрішні міжусобиці та укріпити державу для захисту від зовнішніх ворогів. Стрижнем «Слова» є ідеалізований образ Великого Князя, який описується милостивим, справедливим правителем, верховним головою для свого народу.

Пропаговані ідеї Данила Заточника є доволі близькими «Повчанню Володимира Мономаха», тобто тут ідеалізованою державою керує князь, а у випадку невдач відповідальність будуть нести, наприклад, радники або феодалі. Образ князя ж залишається недоторканим.

Погоджуємося з тими науковцями, які вважають, думка Данила Заточника виправдана часом написання «Слова», в якому було відзеркалено рівень політичної культури Київської Русі перед монголо-татарським нападом [5, с. 28–29].

Отже, можемо підсумувати, що питання державотворення, а також політико-правові проблеми Київської Русі висвітлювалися відомими діячами у сфері політики, релігії та культури. Їх праці відіграли провідну роль у започаткуванні осмислення державності, поєднанні політики із суспільною мораллю, законності і справедливості, а також сприяли розбудові наймогутнішої держави в історії Східної Європи.

Список використаної літератури

1. Павко А. Правничо-політична думка Київської Русі. Віче. 2011. № 20. С. 27–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2011_20_11 (дата звернення: 3.05.2022).
2. Рудич Ф.М. Політологія. Підручник. Либідь. 2009. 480 с. URL: <https://subject.com.ua/political/rudich/16.html> (дата звернення: 04.05.2022).
3. Горбатенко В. П., Остапенко М.А., Горбатенко І.А. Історія політичної думки в Україні : навч. посіб. Київ : МАУП. 2007. 128 с.
4. Костенко В. Г., Юристовський О.І., Децик О.П. Суспільно-політична думка Київської Русі. Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького. 2011. С. 223–225.
5. Вдовичин І., Вільчинська І., Перегуда Є. Історія політичної думки України. Підручник. *Новий світ*. 2017. 632 с. URL: https://shron3.chtyvo.org.ua/Avtorskyi_kolektyv/Istoriia_politychnoi_dumky_Ukrainy.pdf? (дата звернення: 04.05.2022).